

Gustav Albeck: *Universitet og Folk*. Bidrag til den folkelige universitetsundervisnings historie i Danmark med et udblik til Folkeuniversiteterne i Norge og Sverige. (Gyldendal, 1984). 423 s. 225,- kr.

Det danske folkeuniversitets historie rækker tilbage til 1898. Sidst har den været behandlet i et jubilæumsskrift fra 1949. Men to gange siden da har Folkeuniversitetet fået luft under vingerne. Første gang netop omkring 1949, da det allierede sig med UNIFO, unge akademikeres vellykkede kursusvirksomhed i hovedstaden startet i befrielsesåret 1945. Anden gang i 1968, da den nye fritidsundervisningslov gav virksomheden trygge rammer, især med oprettelsen af et landssekretariat i Odense ledet af en fastansat studierektor. I tilknytning til det nye arnested voksede antallet af folkeuniversitetskomiteer uden for universitetsbyerne i løbet af fire år fra omkring 20 til 85. Samtidig voksede deltagerantallet. I 1982 nåede det op på over 43.000.

At følge hele denne udvikling i sammenhæng med det tidligere forløb er formålet med Århusprofessoren Gustav Albecks digre bog. »Målet har været« – skriver han i forordet – »så objektivt som muligt at skildre baggrunden for den folkelige universitetsundervisnings oprettelse og placering inden for dansk folkeoplysning og voksenundervisning i fortid og nutid.« Som humanistisk videnskabsmand og mangeårig deltager i virksomheden har Albeck haft fortrinlige forudsætninger for at løse denne opgave. Det har han gjort med et bredt perspektiv, ja så bredt at selve forhistorien fylder godt og vel bogens første hundrede sider.

Allerede forhistorien er fængslende, men man undres over at den velbevandrede Grundtvigforsker i sit slutningskapitel påstår at det var Grundt-

vigs tanke »at skabe en institution der på en måde supplerede universitetets undervisning«. Var det meningen med hans planer i 1830'erne og 1840'erne om oprettelse af en kongelig dansk-folkelig højskole i Sorø? Den skulle da ikke blot være helt uafhængig af, men ligefrem stå som modsætning til det »latinske« universitet i København!

De private folkehøjskoler der blev oprettet rundt i landet af Grundtvig-disciple i anden halvdel af forrige århundrede fik i modsætning til Grundtvigs eget skoleprogram et kristeligt anstrøg, men skønt deres ledende folk var akademikere havde de overtaget Grundtvigs afvisende holdning over for universitetet. Det virkede derfor overraskende at der på folkehøjskolerens tiltag i 1894 blev oprettet årlige universitetskursus for skolernes lærere. Hertil blev der ydet statstilskud.

På denne baggrund – der ridses udførligt op af Albeck – skulle man tro at der var mulighed for forståelse, ja måske arbejdsdeling mellem folkehøjskolens folk og de kredse i hovedstaden der i 1898 fik oprettet Folkeuniversitetet. Det var dels liberale akademikere, dels ihærdige arbejderoplysningsfolk der stod bag. De var grebet af den engelske University Extension-bevægelse. Den var udgået fra Cambridge og Oxford under mottoet: Bring universitetet til folket, når folket ikke kan komme til universitetet. Den engelske »universitetsudvidelse« havde fået stormende tilslutning til kursus ledet af videnskabsmænd der holdt foredrag i hele rækker med vejledende grundrids og efterfulgt af spørgsmål fra tilhørerne. Det samme skulle nu prøves i Danmark. Det blev bakket op af universitetets lærerforsamling, og der blev – ligesom til de igangsatte kursus for højskolelærere – ydet statstilskud til virksomheden. Det hang – hvad Albeck ikke bemærker – sammen med situa-

tionen efter det politiske forlig i foråret 1894.

Hvad lå så nærmere end at søge samarbejde med folkehøjskolerne? Det tegnede det også til i begyndelsen, men da den unge Vilhelm Rasmussen gav sig til at holde foredrag om tabu-emnet udviklingslæren og da Georg Brandes i selve Sorø 1901 priste »universitetsudvidelsen« og Studentersamfundets »flyvende højskolevirksomhed« i modsætning til »den stillestående under hvilken det stundom risikeres at Holger Danskes skæg gror fast i stenbordet«, da slog højskolemændene bak, og det kom til et aldrig helet brud. Som Folkeuniversitetets formand erklærede den ansete historiker Kristian Erslev at Brandes ikke havde talt på Folkeuniversitetets vegne og at man gerne fortsat ville samvirke med folkehøjskolen, selv om Folkeuniversitetet alene så det som sin opgave »at gøre videnskabens resultater og metoder bekendte for videre kredse«. Det hjalp desværre ikke. Albecks objektive skildring af dette forløb – der ikke indeholder det værdiladede ord »desværre« – hører til bogens mest spændende kapitler og indeholder et væsentligt bidrag til dansk kultur- og åndshistorie.

Kravet om objektivitet når det gjaldt emner og forelæsere bragte Folkeuniversitetet i klemme mellem to grupper i samfundet. Arbejderne ønskede en oplysning der kunne styrke dem i deres sociale og politiske kamp, og de ønskede foredragsholdere fra deres egne rækker. Ellers ville de ikke komme. Landboerne var vant til højskoleforedrag i forsamlingshusene og syntes ikke de havde brug for andet. Ja, det kom så vidt at partiet Venstre – der havde absolut flertal i folketing og finansudvalg – i 1911 helt slettede tilskuddet til Folkeuniversitetet. Det var dog en venstremand, den retsindige dr. Laust Moltesen, der året efter fik gen-

nemført et nyt, men lavere tilskud, og det gik kun igennem folketinget med én stemmes flertal. Samtidig forbedredes folkehøjskolernes stilling.

Gennem trængsler og genvordigheder lykkedes det Folkeuniversitetsudvalget at opretholde virksomheden. Professor Albecks redegørelse herfor er dokumentarisk, med institutionens eget arkiv og med presse- og brevstof som kildegrundlag. Hovedlinien er kronologisk, men princippet er ikke konsekvent gennemført. For eksempel er der i et kapitel »Nye initiativer«, omhandlende bl.a. mislykkede planer om sommermøder i årene 1903-10, et pludseligt spring til omtale af sommermøder efter Anden verdenskrig. Denne sammenblanding af et kronologisk og et tematisk princip virker ikke heldig.

Objektivitetsprincippet føler Albeck sig til gengæld forpligtet af. Det går så vidt at han kun undtagelsesvis – f.eks. når det gælder Tyge Bøchers korte formandsperiode 1959-64 – inddrager sig på karakteristik endsige vurdering af de handlende personer. De nævnes og citeres, men de fremstår ikke i et relief som hjælper læseren til at opfatte vægten af deres udsagn. Og i kapitlet »1911-katastrofen« – om statstilskudet der blev inddraget – søger læseren forgæves svar på det nærliggende spørgsmål: Hvem var så den skurk der stod bag ved denne handling? Svaret kan ikke være »Venstre«, for Venstre var ikke enigt. Måske kunne svaret findes i kultusminister Jacob Appels bevarede breve til hustruen i Askov. Afgørelsen var ikke efter hans hoved, og Moltesen – der søgte at hindre den og fik genindført tilskud næste år – var Appels nære ven. Det er ikke nævnt i bogen.

Bogens undertitel »Bidrag til ...« burde måske bremse yderligere bemærkninger. Det er apparatets opbygning og funktion der er hovedsagen, og

de er grundigt undersøgt. Det kan dog hist og her knibe med overskueligheden, f.eks. i institutionens samspil med universitetsverdenen. Er det ikke blevet alvorligt svækket ved Folkeuniversitetets administrative tilknytning til direktoratet for folkeoplysning? Det siges ikke, men det anes.

Uden for redegørelsen for apparatet er der et spørgsmål fra læseren som ikke kan tilbageholdes: Hvem var det så der optrådte på arenaen? Kunne man ikke, f.eks. med ti eller femten års mellemrum, have fået lidt at vide om sammensætningen af lærerkorpset, fagligt og aldersmæssigt? Det blev jo – i hvert fald i ældre tid – håndplukket. Det virker overraskende at folkeuniversitetsudvalget først i 1912 kom i tanker om at bruge gymnasirektorer og arkivarer fra landsarkiverne som lærere – og det med den motivering at man derved ville spare penge til rejse og ophold!

Hvordan de optrædende virkede på tilhørerne kan naturligvis kun sporadisk oplyses. Det er ikke sket i bogen, i hvert fald ikke med konkrete eksempler. Selv mindes anmelderen fra sin drengetid i Kolding hvor spændende det var at følge rækker i Folkeuniversitetet og studere de medfølgende grundrids. Som 12-årig fulgte han dr. Victor Madsens lysbilledforedrag om Danmarks geologiske tilblivelse og ældste bebyggelse i Arbejderforeningens tilrøgede sal i Låsbygade. Året efter gjaldt det Aage Meyer Benedictsens række om Østerland og Vesterland. Det foregik i Højskolehjemmets mere fornemme sal. Her var det ikke arbejderne, men et bredere udsnit af befolkningen der fyldte salen. I begge – og flere – tilfælde var det uforglemmelige oplevelser.

Ovenstående skal ikke give det indtryk at professor Albecks bog skuffer. Han har fremdraget væsentligt og hid-

til ukendt stof, og han har gjort nøgternt og tilforladeligt rede for den rolle som Folkeuniversitetet har haft til formål at spille og stadig spiller i dansk folkeoplysnings tjeneste ved – med Erslevs ord fra 1902 – »at gøre videnskabens resultater og metoder bekendte for videre kredse«.

Roar Skovmand

Henrik Christoffersen: *Dansk velfærds politik efter 1945*. (Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck, 1984). 230 s.

Det er en værdifuld bog Henrik Christoffersen har skrevet. Han er cand. polit., født i 1950 og kendt for sin *Det offentlige og samfundsudviklingen* (1978) og for *Samfundets organisation* (1981), der er et led i værket *Erhverv og Samfund*, som redigeres af Svend Aage Hansen og Poul Milhøj, og som har afløst Milhøjs *Danmarks Statistik* fra 60'erne som grundlag for undervisningen af økonomistuderende. Også den nu foreliggende bog tegner billedet af en forsker som har ladet sig tilskynde af Svend Aage Hansens lærergerning og forfatterskab.

Det er, siger forfatteren straks i sin indledning, »en bog om den offentlige sektor i Danmark«. Han er da også fortrolig med den nyeste politologiske forskning. Navne som Erik Damgaard, Jørgen Grønnegård Christensen, Poul Meyer og Mogens N. Pedersen indgår i hans litteraturfortegnelse og nogle af deres vigtigste resultater tydeligvis i hans fremstilling. Hans kapitel om administrationsapparatet er en fortræffelig oversigt på kun 34 sider, anbefalesværdig for enhver der gerne vil have en indføring i hvad der er foregået (og ikke foregået) på dette vigtige felt.

Hovedvægten ligger naturligvis på hvad økonomien har særlige forudsæt-